

Otázka: Politická geografie

Předmět: Zeměpis, Politologie

Přidal(a): Jirka

Stát - určitá forma organizace lidské společnosti

Základní prvky státu:

- území, obyvatelstvo, státní organizace, státní moc, způsob vlády, právní řád

Území státu

- Zahrnuje suchozemský prostor, ale také vnitřní a pobřežní vody, vzdušný a podzemní prostor.
- Jednotlivá území jsou oddělena hranicemi.
- Hranice mohou být:
 - a) přírodní (horské hřebeny, řeky, pobřeží oceánů moří či jezer)
 - b) umělé (bez ohledu na přírodní prostředky)
- Pro stanovení hranic se využívají buď politické (jednání, dohody, smlouvy) nebo vojenské prostředky (obsazení území).
- Hranice na moři se udávají v námořních mílích (1 NM = 1,85 km). V pobřežních vodách (12 NM) platí plná svrchovanost území státu. Do 350 NM stát má určité nároky na zásahy v tomto území (např. do 24 NM kontrola lodí, do 200 NM zisk přírodních zdrojů apod.)
- **Schengenský prostor** - je společné území evropských států, na jejichž společných hranicích nejsou prováděny hraniční kontroly osob.
- **Exkláva** - je část vlastního území, která je zcela oddělena od zbyvajících území (Kaliningrad, Aljaška), **Enkláva** - je část území zcela obklopená územím jiného státu (San Marino, Vatikán, Lesotho)

Státní útvary:

- Nezávislé státy (mají svrchovanost, měli by mít mezinárodně právní uznání a navázané diplomatické styky s ostatními), cca 193 států, ale patří zde mnoho států, které toto nespĺňují, ale usilují o to (Kosovo, Palestina, Taiwan)
- Závislá území - státy s určitou autonomií, ale např. obranu zajišťuje mateřská země, často kolonie či zámořská území, nemohou uzavírat mezinárodní smlouvy, celkem 51 (Gibraltar, Francouzská Guyana, Grónsko, Portoriko, Hongkong, Macao)
- Mezinárodní území - území pod společnou správou světového společenství (vesmírný prostor, volné moře - nad 350 NM, Antarktida)

Geopolitické změny během 20. století:

- Rozpad R-U po 1. světové (Československo, Rakousko, Maďarsko, Polsko, Jugoslávie).
- Dekolonizace v Africe (1960 - 17 nových států; Nigérie, Kamerun, Mali...)
- Dekolonizace Asie (1947 - Indie/Pákistán, 1948-1957 10 nových států)
- Rozpad bipolárního světa (80.-90.léta - pád Berlínské zdi, rozpad SSSR, Jugoslávie, rozdělení Československa)

Sáty dále klasifikujeme podle **správního zřízení, formy vlády a státního režimu.**

Forma vlády

- Určuje povahu výkonu vlády a nejvyšší orgány státu
- Dělení: anarchie, monarchie, republika
- **Monarchie** - v čele je panovník, který je dědičný nebo volený, celkově 46 monarchií
 - Absolutní - veškerá moc v ruce panovníka, vydává zákony, má i moc výkonnou a soudní (Saudská Arábie, Omán, Katar, Brunej)
 - Konstituční (ústavní/parlamentní) - omezena moc, převládá reprezentační funkce (VB, Belgie, Nizozemí, Dánsko, Norsko, Japonsko, Thajsko, Malajsie, Maroko)
 - Dělení monarchie podle pojmenování: císařství (Japonsko), království (34 - VB,

Maroko, Belgie, Malajsie, Jordánsko), knížectví (Andorra, Lichtenštejnsko, Monako), velkovévodství (Lucembursko), sultanát (Brunej, Omán), emiráty (SAE, Katar, Kuvajt), Svatý stolec (Vatikán)

- **Republika** – zákonodárná, výkonná a soudní moc jsou odděleny a měly by být na sobě nezávislé, rozdělení moci stanoví ústava, cca 159 republik
 - Parlamentní – pravomoci prezidenta jsou omezeny ve prospěch vlády a parlamentu, není zde jasné oddělení moci výkonné a zákonodárné, ale jasně je odlišena role prezidenta a předsedy vlády, vládu jmenuje prezident, schvaluje ji parlament, může ji vyslovit i nedůvěru. (Indie, Etiopie, Turecko, velká část Evropy...)
 - Prezidentská – výkonná, zákonodárná a soudní jsou od sebe naprosto oddělené, prezident má rozsáhlé pravomoci, předsedá vládě a jmenuje osoby exekutivy, on ani vláda nejsou odpovědní parlamentu, parlament nemůže politickou cestou odstranit hlavu státu ani vládu (USA, většina Jižní Ameriky, Indonésie, Bělorusko...)
 - Poloprezidentská – je zde převaha moci výkonné nad mocí zákonodárnou, přímá volba prezidenta, který smí vykonávat své pravomoci bez kontrasignace, vláda má odpovědnost vůči parlamentu i prezidentovi, prezident má právo odvolat vládu nebo rozpustit parlament, prezident je zpravidla neodvolatelný a nezodpovědný za výkon svého úřadu (Francie, Rumunsko, Ukrajina, Rusko, Egypt...)

Správní členění – dělení států podle územní organizace

- **Unitární stát** – jedna vláda, parlament i ústava (většina Afriky, Čína, střední a JV Asie, Evropa kromě německy mluvících zemí)
- **Federativní (spolkový stát)** – mají společné nejvyšší státní orgány, mimo ně existují i menší útvary jako jsou země (SRN, Rakousko), republiky (Rusko), státy (USA, Indie, Brazílie), provincie (Kanada), kantony (Švýcarsko) apod.

Způsob vlády – politická moc je ve státě uplatňována způsobem demokratickým nebo totalitním

- **Demokracie** – státní moc je odvozena od občanů, státní moc je postavena na dělbě moci zákonodárné, výkonné a soudní
 - znaky demokracie: svoboda, rovnost před zákonem, lidská a politická práva, právní stát, občanská společnost

- **Totality** – stát stojí nad občanem, moc je soustředěna do rukou skupiny lidí, která rozhoduje, řídí a kontroluje veškerý život ve státě (př. Bělorusko – poslední diktatura v Evropě, KLDK, Kuba – Fidel Castro apod.)

Mezinárodní integrace

- formy a procesy, které mají zajistit slučování a spolupráci států na politické a ekonomické úrovni, současně se státy sdružují do mezinárodních organizací
- → **EKONOMICKÉ**
 - **OSN (Organizace sdružených národů)** – 193 států, cílem je mír, bezpečnost a spolupráce mezi národy, založena 1945 v San Franciscu, sdružuje další pod organizace (UNESCO – organizace pro výchovu, vědu a kulturu; UNICEF – dětský fond; WHO – zdravotní organizace, IMF – měnový fond)
 - **EU (Evropská unie)** – 27 členů, cílem je hospodářská a politická integrace v Evropě, vznik 1992 (předtím ES apod.), součástí EU jsou i různé zóny jako Schengenský prostor (viz. hranice), eurozóna (sdružení států se stejnou měnou → euro)
 - **G7** – skupina 7 nejvyspělejších států světa (FR, IT, USA, JAP, VB, NĚM, KAN)
 - **OECD** – organizace sdružující 34 nejvyspělejších ekonomik světa, cílem je vzájemná hospodářská spolupráce (ČR součástí od roku 1996)
 - **OPEC** – 12 zemí, organizace zemí vyvážejících ropu, cílem je spolupráce v těžbě a určování cen (Irák, Irán, Saudská Arábie, Venezuela, Alžírsko...)
 - **APEC (Asijsko-pacifické hospodářské společenství)** – 21 členů, cílem je zlepšení ekonomických vztahů
 - **NAFTA** – severoatlantická zóna volného obchodu (USA, Mexiko a Kanada)
 - **MERCOSUR** – ekonomická integrace států Jižní Ameriky
- → **POLITICKÉ**
 - **OSN (Organizace sdružených národů)**
 - **NATO (Severoatlantická aliance)** – 30 členů, mezivládní vojenská organizace za cílem zabezpečení svobody a společné obrany států, vznikla 1949 ve Washingtonu
 - **COMMONWEALTH** – volné sdružení Velké Británie, jejich bývalých dominií a kolonií
 - **SNS (Společenství nezávislých států)** – 9 členů, sdružení států bývalé SSSR (Rusko, Bělorusko, Kazachstán, Uzbekistán, Kyrgyzstán, Arménie, Ázerbájdžán, Tádžikistán, Moldavsko)
 - **LAS (Liga arabských států)** – 22 členů, spolupráce politická a kulturní v regionu

- **ASEAN (Sdružení států JV Asie)** - 6 států

Ohniska napětí ve světě:

- Afghánistán - válka proti terorismu (bašta radikálních islámských hnutí), boj o moc a vliv (Talibán vs. jiné skupiny), strategická poloha, jiné výklady islámu, etnická rozmanitost (Tádžikové, Paštuni, Hazarové, ...)
- Indie/Pákistán - boje o Kašmír (strategické území, islám vs hinduismus)
- Irsko/Sev. Irsko - nábožensko-politický konflikt (katolíci vs protestanté, rozdělení Irska od VB, skupina IRA, nové nepokoje po brexitu)
- Izrael/Palestina - náboženský konflikt (Jeruzalém - centrum hlavních monoteistických náboženství; islám vs judaismus, neuznávání státu Palestina)
- Rusko/Ukrajina, Moldavsko, Gruzie - uplatňování sféry vlivu a jeho rozšiřování do dalších oblastí (Abcházie - Gruzie, Podněstří - Moldavsko, Krym/Doněck/Luhansko - Ukrajina)